Holocaust in Gennep

En toen waren ze weg

© ATELIER MIRSO

Inleiding

Dit boekje beschrijft in het kort een stukje Gennepse historie, dat bijna te gruwelijk is om in woorden vervat te worden.
De geschiedenis die beschreven wordt, is die van de systematische uitroeiing van een bevolkingsgroep: de Holocaust.

Op 27 januari 2020 wordt stilgestaan bij de bevrijding van concentratiekamp Auschwitz, dan 75 jaar geleden. Auschwitz is wel hét symbool van de Holocaust.

De Joden, Roma en Sinti die in de Tweede Wereldoorlog zijn vervolgd, gedeporteerd en vermoord, waren plaatsgenoten, buren, vrienden. Om het bewustzijn hierover te vergroten, is in opdracht van het Nationaal Comite 4 en 5 mei door Daan Roosegaarde een lichtmonument ontworpen, dat over heel Nederland verspreid zal worden en ook in Gennep.

Op 21 april 2018 zijn in Gennep 22 struikelstenen geplaatst voor de woningen van waaruit de Gennepse Joden gedeporteerd en vermoord zijn in de Holocaust

Ook uit Gennep zijn mensen vervolgd, gedeporteerd en vermoord.

Uw Gennep, míjn Gennep, óns Gennep. Om daarbij stil te staan, en de Gennepse slachtoffers van de Holocaust te herdenken, is dit boekje gemaakt op initiatief van de stichting Monarch.

De onthulling van het Lichtmonument vindt plaats op 26 januari 2020 om 19:00h op het Ellen Hoffmannplein.
Het boekje zal ook gebruikt worden voor de onthulling van het permanente gedenkteken, die gepland is voor 4 mei 2020 op het Vredesplein in Gennep.

Dit gedenkteken is een initiatief van de stichting Monarch als afsluiting van het struikelstenen-project in Gennep.

Het gedenkteken zal worden bekostigd uit de opbrengsten van het Gennepse struikelstenen-project.

In het kader van het struikelstenen-project is door de stichting Monarch een boek uitgegeven met als titel “En toen waren ze weg” met als auteur Harrie-Jan Metselaars. Helaas is dat boek, dat een zeer uitgebreide en gedetailleerde beschrijving geeft van de holocaust in Gennep, uitverkocht. Dit boekje, dat voor u ligt, geeft in het kort weer wat in ‘En toen waren ze weg’ wordt beschreven.’

Op de kaft van dit boekje ziet u een eerste ontwerp van het gedenkteken van de hand van de Gennepse kunstenaar Mirso. Het vertrek uit Gennep van de 22 joodse slachtoffers wordt in beeld gebracht. Voor deze slachtoffers zijn op 21 april 2018 22 struikelstenen geplaatst, opdat we hen nooit vergeten.

Inhoudsopgave

- Inleiding…… 2
- Inhoudsopgave…… 3
- De joodse gemeenschap in Gennep op 10 mei 1940…… 4
- De Duitse inval op 10 mei 1940…… 6
- Wat gebeurde er allemaal in Gennep tussen mei 1940 en de eerste deportatie in augustus 1942?..... 8
- Welke Joden zijn ten tijde van de eerste deportaties nog in Gennep en welke Joden waren al naar elders vertrokken?…… 14
- De deportaties op 25 augustus 1942…… 17
- De deportaties op 9 april 1943…… 20
- Wat gebeurde met de Joden die op 9 april 1943 in Gennep achter gebleven zijn?…… 27
- De lotgevallen van de Joden die vóór 25 augustus 1942 al uit Gennep verhuisd waren…… 30
- Welke Gennepse Joden hebben de Holocaust overleefd?……. 34
- Herdenkingen na de oorlog…… 36
- Struikelstenen voor de Joden die uit Gennep gedeporteerd zijn…… 37
- Colofon…… 40

Schilderij van de synagoge gemaakt door Frans Smits

De joodse gemeenschap in Gennep op 10 mei 1940:

1. Hedwig Hirschberg, Nijmeegseweg 34, gehuwd met de niet-Jood Josef Kölling (en moeder van de half-Jood Bernd Kölling en half-Jodin Harriet Bouman-Kölling)
2. Familie Andriesse, Markt 14, bestaande uit Henri (Harry), echtgenote Jülchen, dochter Selly en (schoon)vader Abraham Jakobsohn
3. Werner Hertog, Markt (Hotel de Kroon)
4. Bertha Andriesse, Markt 10
5. Gezusters Bock, Houtstraat 4, Bertha, Josephina en Hedwig
6. Familie Bock, Zandstraat 6, bestaande uit Max en echtgenote Reina
7. Familie Kaufman, Zandstraat 40, bestaande uit Jacob (Jöbke), echtgenote Henriette en dochter Nanny
8. Familie David, Zandstraat 25, bestaande uit Paul, echtgenote Ilse, zoon Norman en (schoon)moeder Rika Haas
9. Familie Andriesse, Brugstraat 16, bestaande uit Julius (Sjuul), echtgenote Helene en zoon Hans.
10. Familie van Leeuwen, Spoorstraat 123, bestaande uit Clazina, zoon Simon, dochter Jet, kleinzoon Arthur, diens echtgenote Ellen en achterkleindochter Anneke (geb. 1 dag na de capitulatie)
11. Familie Spiegel, Spoorstraat 127, bestaande uit Abraham (Adolf), echtgenote Marta, dochters Margot en Alice, (schoon)vader Louis, nicht Edith en neef Fritz
12. Familie Jordan, Emmastraat, bestaande uit Karl, echtgenote Irmgard en (schoon)moeder Bertha Blumenthal
13. Familie Andriesse, Middelweg 6, bestaande uit Samuel (Sam), echtgenote Johanna, dochter Hildegard en zoon Walther
14. Familie Sajet, Groene kruisstraat 24, bestaande uit Levie, echtgenote Grietje en zoon Benny
15. Familie Kann, Heijenseweg 86, bestaande uit Ernst, echtgenote Hedwig, dochters Lore en Rosemarie, (schoon)moeder Klara Koppel
16. Eline Marcus, Heijenseweg, Zonlichtheide

Belangrijke joodse plaatsen in Gennep

A Synagoge

B Gemeentelijk slachthuis

C Israëlitische begraafplaats

D Fabriek Daco

E Fabriek Kann & Co

F Openbaar lagere school

Onderstaande plattegrond van Gennep komt uit de gemeentelijke almanak van 1939

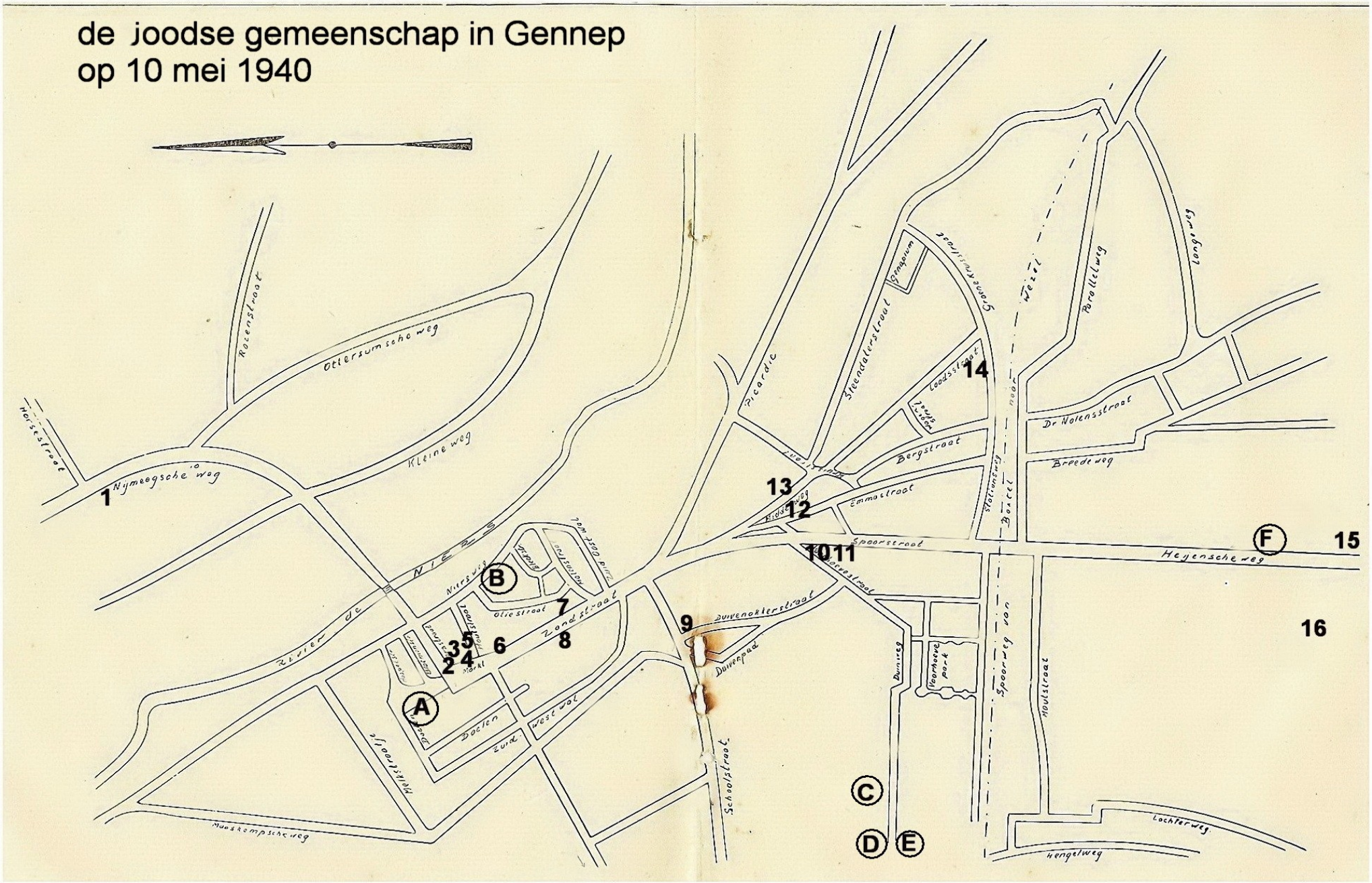

De Duitse inval op 10 mei 1940

Zestig jaar nadien vertelde Fritz (Fred) Spiegel bij een interview, dat hij op de ochtend van 10 mei 1940 in Gennep wakker werd van het lawaai van overvliegende vliegtuigen met hakenkruisen op de vleugels en van tanks en gevechtsvoertuigen tegenover hun huis in de Spoorstraat.

Zo begon het voor Fritz. Hij was in 1938 na de Kristallnacht met zijn zusje Edith vanuit Dinslaken in Duitsland door zijn moeder naar de veiligheid gestuurd. Naar zijn oom en tante in Gennep en weg van de nazi's. De nazi's kwamen hen nu in Nederland achterna.

De Duitsers hadden in de vroege ochtend van 10 mei 1940 met een list de Maasbrug veroverd en konden met een pantsertrein doorbreken.

De spoorbrug over de Maas op 10 mei 1940, na de overval. De spoorbrug is gereed gemaakt om ook met trucks en pantserwagens over de brug te kunnen rijden. De veerpont was opgeblazen

De pantsertrein werd bij Mill tot ontsporen gebracht

Duitse soldaten in de Zandstraat op 10 mei 1940

16 Mei 1940 en dus daags na de capitulatie werd Anneke van Leeuwen geboren, dochter van Arthur van Leeuwen en Ellen Hoffmann.

Ellen Hoffmann en Arthur van Leeuwen met baby Anneke in 1941

De meidagen van 1940 brachten Gennep in rep en roer.

In alle vroegte begon de aanval van het Duitse leger. De Gennepse bevolking werd wakker in een door Duitsers bezet Gennep. Dit veroorzaakte paniek onder de bevolking, maar zeker onder de joodse Gennepenaren.

Adolf Spiegel, de oom van Fritz, was vanwege zijn ervaringen met de nazi's doodsbenauwd en ontvluchtte Gennep op zijn fiets. Adolf vreesde dat de Gestapo het op hem gemunt had. Dat bleek inderdaad het geval.

Duitse radiowagen bij de Zonnehuizen van Zonlichtheide aan de Heijenseweg.

Drie dagen later stond de Gestapo voor de deur om Adolf Spiegel op te pakken.

De joodse industriëlen Kann, David en Jordan, hadden de relaties en middelen om in 1940-1941 naar het westen van Nederland te trekken om te proberen aan hun lot te ontkomen.

De andere Gennepse Joden maakten zich natuurlijk ook grote zorgen. Daar hadden zij, gezien wat er in Duitsland met de Joden gebeurde, ook alle reden toe. Maar waar konden zij naartoe? Bovendien was Gennep hun thuis.

Wat gebeurde er allemaal in Gennep tussen mei 1940 en de eerste deportatie in augustus 1942?

Vrijdag 10 mei 1940

Duitse soldaten voeren gevangen Nederlandse marechaussees en soldaten weg op de Heijenseweg in Gennep

De eerste maanden leek het allemaal mee te vallen. Joden moesten terugtreden als lid van de Luchtbeschermingsdienst omdat ze Jood waren (ze zouden niet te vertrouwen zijn), maar verder leek het leven gewoon door te gaan temidden van de andere Gennepenaren.

De Joden worden geregistreerd.

In een brief aan de gemeenten op 30 september 1940 werd voor het eerst gedefinieerd wie als Jood gold.
De nazi's hadden geen boodschap aan de criteria die de Joden zelf hanteerden. Daar was de heersende regel dat je Jood bent als je kind bent van een Joodse moeder.

De Nederlandse wetgeving kende geen verschil tussen Joden en niet-Joden. Onder het nazibewind werd dat anders.

De regel die door de nazi's werd ingevoerd was, dat als je 3 of 4 grootouders had die joods waren, dat je dan als Jood werden gekenmerkt.

Maar hoe wist men nu of een grootouder joods was? Daarvoor ging gelden, dat een grootouder joods was, als die grootouder was ingeschreven als lid van een Israëlitisch kerkgenootschap.

Bij verordening van 6 januari 1941 moesten Joden zich vervolgens laten registreren op het gemeentehuis.

Iedereen met een of meer joodse grootouders werd verplicht om zich te laten registreren. In Gennep werden, tegen betaling van één gulden per persoon, 45 formulieren uitgereikt.

Op die formulieren moest men aangeven of men een, twee, drie of vier joodse grootouders had. Aan de hand hiervan werd bepaald in hoeverre men Jood was in de zin van de Duitse verordening.

Had een persoon drie of vier joodse grootouders, dan was die persoon volgens de verordening Jood, had men er twee, dan was men half-Jood en bij slechts een was men kwart-Jood.

Van de in maart 1941 in Gennep geregistreerde personen hadden er 40 personen drie of vier joodse grootouders en waren er drie met twee joodse grootouders. (De familie Spiegel en de familie Kann waren inmiddels uit Gennep vertrokken)

De drie personen met twee joodse grootouders waren de kinderen van Hedwig Kölling-Hirschberg: Bernd Kölling en Harriet Bouman-Kölling. Verder nog Ellen van Leeuwen- Hoffmann.

Omdat Ellen met een vol-Jood was getrouwd, werd ook Ellen net als haar dochter Anneke door de Duitsers als vol-Jodin beschouwd.

Sommige families vertrekken uit Gennep.

Na de familie Spiegel en de familie Kann vertrokken meer families uit Gennep.

De fabrikantenfamilies David en Jordan vertrokken naar het westen van Nederland naar respectievelijk Bussum en Hilversum.

Levie Sajet aanvaardde een functie in Valkenburg en vertrok met zijn familie naar Valkenburg.

Er waren toen nog 29 personen in Gennep, die volgens de regels van de nazi's als vol-Jood werden beschouwd.

Dat waren de families van Harry Andriesse op de Markt (4 personen), Max Bock en zijn vrouw (ook op de Markt), drie gezusters Bock in de Houtstraat, de familie van Jacob Kaufman in de Zandstraat (3 personen), de familie van Julius Andriesse in de Schoolstraat (3 personen), de familie van Leeuwen in de Spoorstraat (6 personen), de familie Samuel Andriesse in de Middelweg (4 personen) en verder Hedwig Kölling-Hirschberg (Nijmeegseweg), Bertha Andriesse (Markt), Werner Hertog (in hotel de Kroon) en Eline Marcus (tbc-patiënt op Zonlichtheide).

Moetje van Leeuwen 100 jaar

Tot dat moment vielen de maatregelen van de nazi's tegen Joden voor de Gennepse Joden nog relatief mee. In een isolement kwamen ze in Gennep nog niet. Op 19 april 1941 werd de honderdste verjaardag van 'Moetje" Clazina van Leeuwen-Menassen groots gevierd. Maar er zou snel verandering komen.

19 april 1941: 100e verjaardag van Moetje van Leeuwen

Steeds meer maatregelen tegen de Joden

Op de dag van het feest voor Moetje van Leeuwen, stond in de Maas- en Niersbode een bericht:'*Radiotoestellen in beslag genomen, die zich in bezit van Joden in Nederland bevinden*'.

Scheiding van joodse en niet-joodse kinderen

Op 8 augustus 1941 werd de scheiding van joodse en niet-joodse kinderen ingevoerd. Joodse kinderen mochten niet meer met andere kinderen op één school en moesten naar speciale joodse scholen.

Voor Nanny Kaufman en Selly Andriesse betekende dit dat zij elke dag met de tram naar Nijmegen moesten reizen. Daar werd een school ingericht voor de joodse kinderen uit Nijmegen en de omliggende regio.

Nanny Kaufman in betere tijden, temidden van andere Gennepse kinderen in de tuin van Mooren

Toon van Kalmthout (1928-2007) vertelt op Sobibor.org hierover: "*In de tram was een hokje voor de schoolgaande jeugd gereserveerd. Een klein meisje, genaamd Selly, was medepassagiere. Ze was tien jaar en had een mooi gezichtje. Ik herinner me haar pijpenkrulletjes, daar trok ik weleens aan om haar een beetje te plagen… Op een dag was ze er niet meer. Pas vele jaren later zocht ik haar gegevens op in Westerbork, en ontdekte dat ze in Sobibor was omgebracht in 1943 en op de leeftijd die mijn dochtertje had toen ze stierf. Sindsdien was Selly vaak in mijn gedachten*."

Toon van Kalmthout is in 2003 naar Sobibor gereisd, waar Selly is omgebracht en heeft daar een gedenkplaatje voor haar aangebracht.

Voor Joden verboden

Op 20 september moest de Maas- en Niersbode op de voorpagina de volledige tekst afdrukken van de verordening *"Joden in het openbaar"*

Joden mochten niet meer op sportvelden, in hotels, horeca, schouwburgen enz. komen en ook niet meer in slachthuizen! En dat terwijl ze vaak slager waren.

No. 3648. GENNEP, 20 September 19 41.

Bericht op schrijven d.d. ..... j.l.
No. .....
Bijl. .....
Typ.: M/K

Ik heb de eer U te berichten dat ingevolge een voorschrift van den Commissaris Generaal van de Openbare Veiligheid het betreden van het slachthuis voor Joden m.i.v. 1 October a.s. is verboden.

De Burgemeester van Gennep,

Aan den Heer
Directeur van het Gem.Slachthuis
te Gennep.

Werner Hertog mocht dus niet meer in hotel de Kroon verblijven en ging daarom in pension bij Julius Andriesse in de Schoolstraat.

Ook in Gennep werd borden "verboden voor Joden" opgehangen.

De gemeente stuurde een brief waar die borden moesten komen.

GEMEENTE GENNEP.

Opgave als bedoeld in het rondschrijven van den Procureur-Generaal bij het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch, dd. 16 December 1941, 2e Afd.,R.P.No.10645, tweede alinea sub 1.

Mej.A.E.Bouman, caféhoudster, Stationsweg 23	2 kaarten.	/
J.G.Bouman, caféhouder, Zandstraat 62	1 "	/
P.A.Gartsen, caféhouder,Zandstraat 87	3 "	2
J.F.A.v.d.Kamp, caféhouder, Spoorstraat 147	1 "	
Idem, bioscoopzaal	1 "	
J.P.C.Mooren, caféhouder, Houtstraat 5	1 "	
P.J.W.Nagels, caféhouder, Spoorstraat 144	2 "	/
J.G.Noij, caféhouder, Nijmeegscheweg 60	2 "	/
M.G.Smits, Markt 7, caféhouder,	2 "	/
M.L.F.Timmermans, caféhouder, Spoorstraat 108	2 "	/
H.Tissen, caféhouder, Ottersumscheweg 53	1 "	/
J.H.C.van Arensbergen,caféhouder,Spoorstraat 101	2 "	2
P.E.van Bergen, caféhouder, Spoorstraat 137	2 "	2
Idem, concertzaal	1 "	/
Th.Dinnessen, caféhouder, Zandstraat 82	1 "	
Wed.P.J.Geurts,caféhoudster, Nijmeegscheweg 39	1 "	
A.Goossens,caféhoudster,Nijmeegscheweg 18	1 "	
Wed.D.Goossens, caféhoudster, Zandstraat 76	1 "	
H.Th.H.Jetten,caféhouder, Markt 10	2 "	
Th.P.B.Jetten, caféhouder,Heijenscheweg 55	2 "	
Mej.H.H.Rievers, caféhoudster,Zandstraat 53	1 "	
W.Weijers, caféhoudster,Nijmeegscheweg 22	1 "	
Totaal	33 kaarten.	

Opgave als bedoeld in bovengenoemd schrijven, tweede alinea sub 2.

Sportpark "Vitesse", Oliestraatje	2 borden
Openbaar slachthuis, Niersweg	1 bord
Totaal	3 borden.

Liquidatie van ondernemingen

Aan het einde van 1941 werd het voor de joodse ondernemers vrijwel onmogelijk hun bedrijf in stand te houden.

De Jodenster

Van de elkaar in snel tempo opvolgende maatregelen tegen de Joden was de invoering van de Jodenster een ingrijpende.

Alle Joden vanaf zes jaar moesten vanaf 3 mei 1942 een Jodenster op hun kleren dragen en waren zo goed te onderscheiden van niet-Joden.

Moetje van Leeuwen maakte dit niet meer mee, want zij was inmiddels, 100 jaar oud, overleden.

Fietsen inleveren

Eén van de vele maatregelen was ook dat Joden hun fiets moesten inleveren. Op 24 juni 1942 rapporteert de Gennepse politie hierover. In Gennep werden tien fietsen ingeleverd. Onder andere de kinderfiets van Selly Andriesse op de Markt.

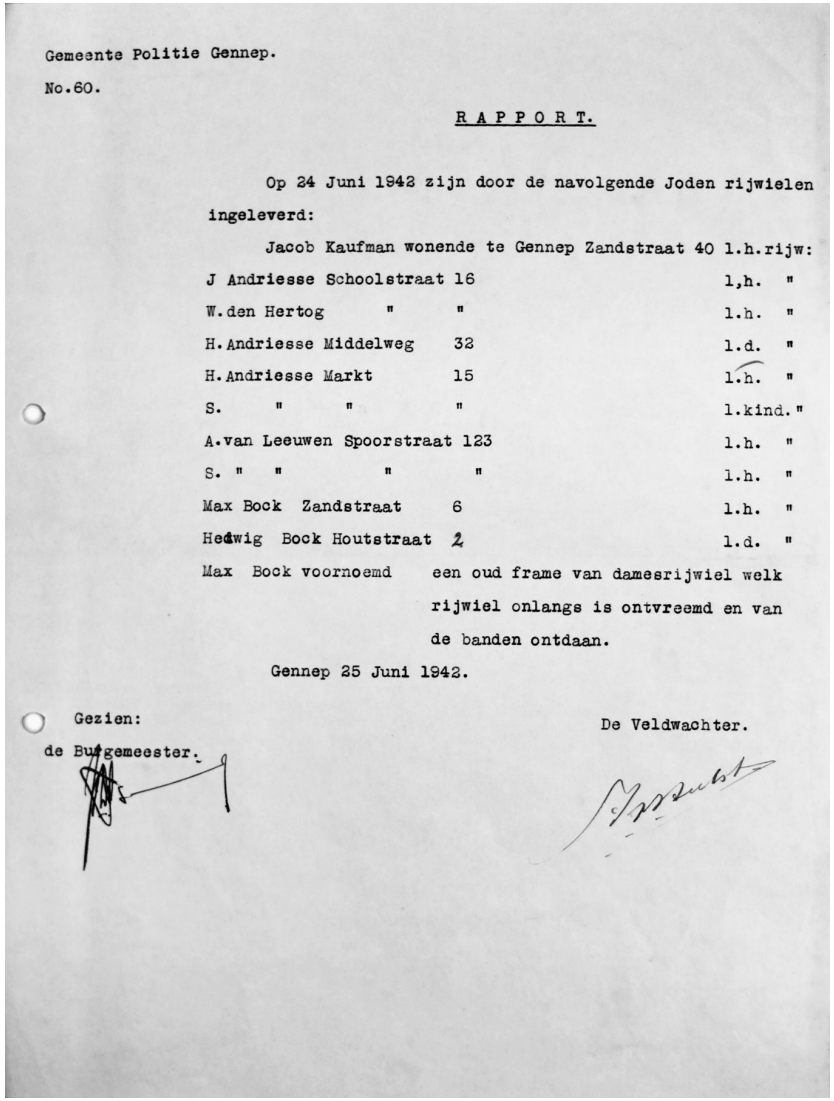

Gemeente Politie Gennep.

No.60.

R A P P O R T.

Op 24 Juni 1942 zijn door de navolgende Joden rijwielen ingeleverd:

Jacob Kaufman wonende te Gennep Zandstraat 40		l.h.rijw:
J Andriesse Schoolstraat	16	l,h. "
W.den Hertog "	"	l.h. "
H.Andriesse Middelweg	32	l.d. "
H.Andriesse Markt	15	l.h. "
S. " "	"	l.kind."
A.van Leeuwen Spoorstraat	123	l.h. "
S. " " "	"	l.h. "
Max Bock Zandstraat	6	l.h. "
Hedwig Bock Houtstraat	2	l.d. "

Max Bock voornoemd een oud frame van damesrijwiel welk rijwiel onlangs is ontvreemd en van de banden ontdaan.

Gennep 25 Juni 1942.

Gezien:
de Burgemeester.

De Veldwachter.

De maatregelen voor de Joden volgen steeds sneller

- Vanaf 30 juni 1942 mochten Joden zich niet meer na 8 uur ’s avonds buiten hun woning bevinden.
- Ze mochten niet meer in huizen van niet-Joden komen.
- Ze mochten alleen tussen drie en vijf uur ’s middags boodschappen doen in niet-joodse winkels.
- Ze mochten niet meer naar kapperszaken.
- Ze mochten geen particuliere vervoersmiddelen, telefoons en openbaar vervoer meer gebruiken.

Hans Andriesse, zoon van Julius, vertrok op 20 juli naar Amsterdam om te trouwen.

Er waren toen, augustus 1942, nog 27 Joden in Gennep, volgens de door de nazi’s gehanteerde definitie.

- Bertha Andriesse
- Henri Andriesse, Jülchen Andriesse-Jacobsohn, Selly Andriesse, Abraham Jacobsohn
- Julius Andriesse, Helene Andriesse Hes,
- Samuel Andriesse, Johanna Andriesse-Jesse, Walther en Hildegard Andriesse
- Max Bock en Reina Bock-Oppenheimer
- Bertha, Josephina en Hedwig Bock
- Werner Hertog
- Jacob Kaufman, Henriette Kaufman-Leefsma, Nanny Kaufman
- Hedwig Kölling-Hirschberg
- Arthur van Leeuwen, Ellen van Leeuwen-Hoffmann, Anneke van Leeuwen. Simon en Jet van Leeuwen
- Eline Marcus (als tbc-patiënt op Zonlichtheide)

Deportaties

Ondertussen beraadden de nazi’s hoe ze definitief van de Joden af moesten komen: ***die Endlösung***

Op de Wannsee Conferentie op 20 januari 1942 werd afgesproken hoe dat uitgevoerd zou gaan worden.

Buiten de al geplande drie centra in het bezette Polen, Belzec, Sobibor en Treblinka, werd het al bestaande concentratiekamp Auschwitz bestemd als plek, waar ze zouden worden omgebracht. Dat zou moeten gebeuren in het nieuwe kamp, dat op drie kilometer afstand van het bestaande kamp Auschwitz werd gebouwd, op de plek waar het dorp Birkenau (Brzesinka) had gelegen.

In de loop van 1942 kwamen de deportaties op gang.

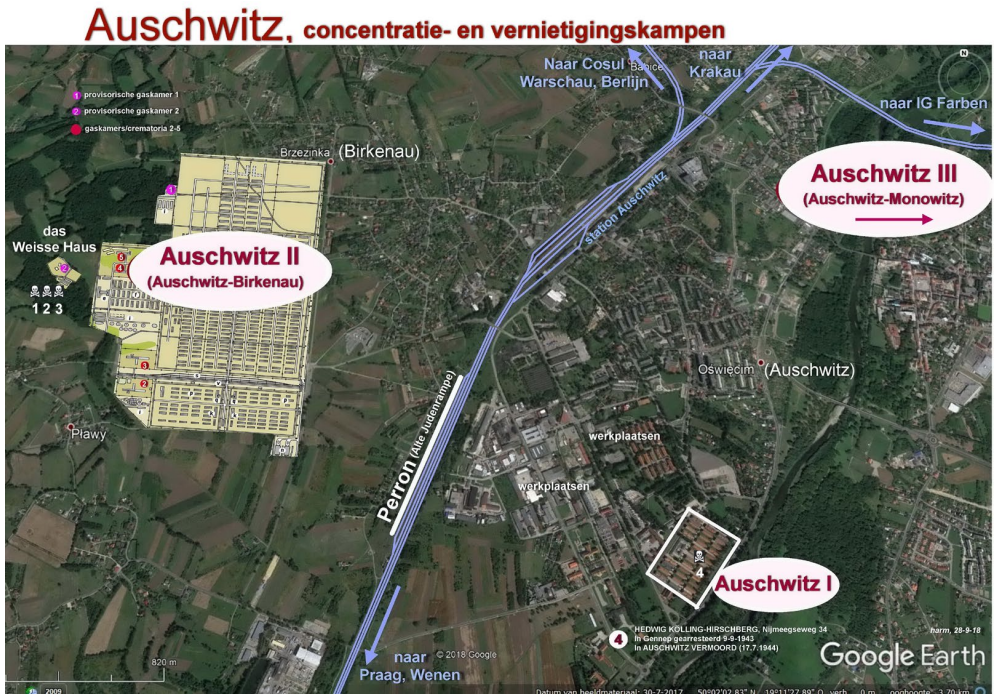

Wie vertrok en wie bleef in Gennep tussen mei 1940 en augustus 1942?

Er waren 53 joodse Gennepenaren op 10 mei 1940. Een aantal families plus Hans Andriesse uit de Schoolstraat zijn vertrokken voor de eerste deportatie eind augustus. We maken in het vervolg daarom onderscheid tussen de groep die vertrokken was en de groep die gebleven was:

Zij bleven

- **Hedwig Hirschberg** (1), moeder van de half-Jood **Bernd Kölling** (2) en **Harriet Bouman-Kölling** (3)
- **Familie Andriesse, Henri** (4), **Jülchen** (5), **Selly** (6) en **Abraham Jakobsohn** (7)
- **Werner Hertog (8)**
- **Bertha Andriesse (9)**
- **Bertha (10), Josephina (11) en Hedwig (12) Bock**
- **Max (13) en Reina (14) Bock**
- **Familie Kaufman, Jacob** (15), **Henriette** (16) en **Nanny** (17)
- **Familie Andriessen, Sjuul** (18), **Helene** (19)
- **Familie van Leeuwen**, Clazina (20), Simon, (21) **Jet** (22), Arthur (23), **Ellen** (24) en Anneke (25)
- **Familie Andriesse, Sam** (26), **Johanna** (27), **Hildegard** (28) en **Walther** (29)
- **Eline Marcus** (30), Zonlichtheide

Louis Spiegel overleed in 1940 in Gennep, Alice Spiegel overleed in 1940 in een ziekenhuis in Amsterdam.
Clazina van Leeuwen overleed begin 1942 in Gennep.
Hans Andriesse verliet zijn ouderlijk huis in Gennep een maand vóór de deportatie (naar Amsterdam om daar te trouwen)

In rood de namen van degenen, die in de Holocaust zijn omgekomen

Zij verhuisden naar elders

- **Familie David**, Paul (1), Ilse (2), Norman (3) en Rika Haas (4)
- **Familie Spiegel**, Adolf (5), Marta (6), Margot (7) en Alice (8), Louis (9), Edith (10) en Fritz (11)
- **Familie Jordan, Karl** (12), **Irmgard** (13) en **Bertha Blumenthal** (14)
- **Familie Sajet, Levie** (15), **Grietje** (16) en **Benny** (17)
- **Familie Kann**, Ernst (18), Hedwig (19), Lore (20) en Rosemarie (21), **Klara Koppel** (22)
- **Hans Andriesse** (23), zoon van Sjuul Andriesse

De families Kaufman, Andriesse, Bock en van Leeuwen waren van oudsher Gennepse families.

De mannen oefenden meestal het beroep uit van slager of veehandelaar.

Drie van hen staan op de foto uit 1935 hiernaast waarop de Gennepse slagers van toen zijn geportretteerd bij het jubileum van veearts Seegers.

Simon en Arthur van Leeuwen waren net als Harry, Sjuul en Hans Andriesse veehandelaar.

Op de foto vlnr:
1e rij: Drikus Hoesen, Wim Noij, dhr. Seegers met zijn 2 kinderen, ***Max Bock*** *en Hubèr Nikkessen*
2e rij: ***Jacob Kaufman****, M. Derks, Toon Lamers, Jan Noij,* ***Sam Andriesse****, Piet Rievers*
Daarachter: Toon Noij, mevr. Seegers, Rob Aarnoutse, Sjang van Bergen, Hein Bertisen, Toon Wilberts

Het koperen jubileum van veearts Seegers in 1935. De veearts poseert met zijn gezin tussen de Gennepse slagers voor de deur van het gemeentelijke slachthuis

Manufacturenzaak van Andriesse op hoek Markt-Niersstraat

Josephina, Bertha en Hedwig Bock met hun moeder

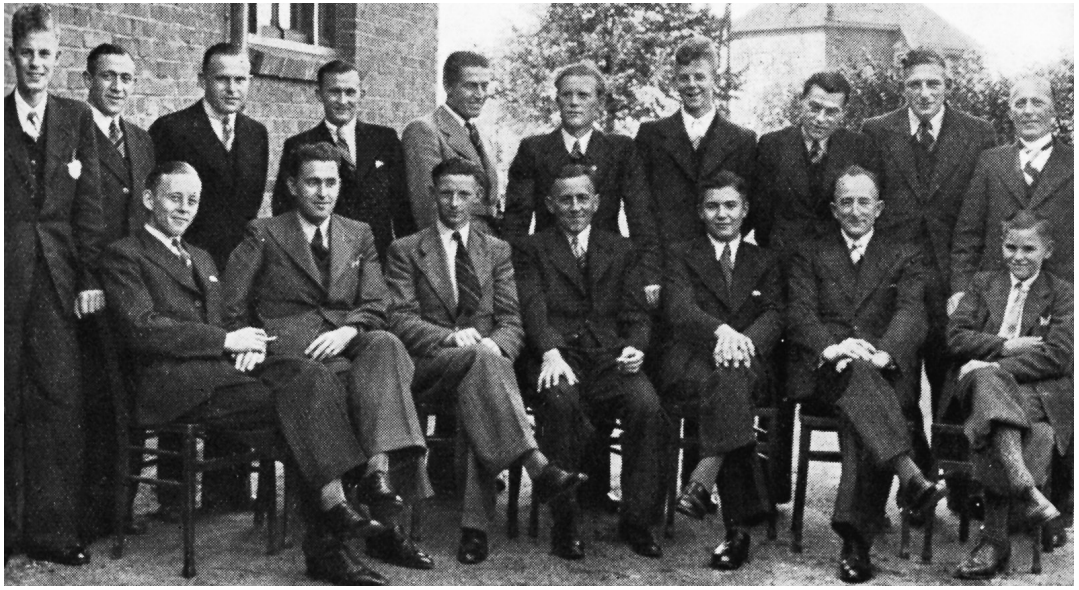

Mannengezelschap van de Gennepse revue van 1939
Hans Andriesse is 2e van rechts, achterste rij

Vrouwengezelschap van de Gennepse revue van 1939
Ellen Hoffman is zittende, 3e van rechts

De deportaties op 25 augustus 1942

Op maandag 24 augustus 1942 werd door politiemensen bij 600 van de 1450 Limburgse Joden een aangetekend schrijven bezorgd, waarin zij werden opgeroepen om voor persoonsonderzoek en geneeskundige keuring naar het doorgangskamp Westerbork, station Hooghalen, te gaan.

Daarvoor moesten zij op 25 Augustus 1942 om 20 uur op de verzamelplaats aanwezig zijn en dat was de school aan de Prof. P. Willemsstraat in Maastricht.

Joden onder de 60 jaar zouden zich moeten melden, maar er waren ook Joden met een vrijstelling samen met hun gezinnen.

In Gennep waren Harry Andriesse, Jacob Kaufman en Arthur van Leeuwen met hun gezinnen vrijgesteld.

Er werden in Gennep daarom nog 8 oproepen bezorgd:

- Een op Houtstraat 4 voor de jongste van de drie ongehuwde zusters Bock, de 52-jarige Hedwig.
- Vier op Schoolstraat (nu Brugstraat) 16, voor het echtpaar Sjuul (57) en Helene Andriesse- Hes (49), voor hun zoon Hans (24) en hun voor kostganger Werner Hertog (33)
- Twee op Middelweg 32, de voor kinderen van Sam en Johanna Andriesse-Jesse, Walther (26) en Hildegard (24).
- Een op Zonlichtheide, Heijenseweg: voor de patiënte Eline Marcus (37), die daar sinds 1938 verbleef.

Hans woonde inmiddels niet meer in Gennep en voor Eline Marcus werd alsnog vrijstelling verkregen vanwege TBC, zodat uiteindelijk 6 personen Gennep met de MBS-tram richting Venlo verlieten.

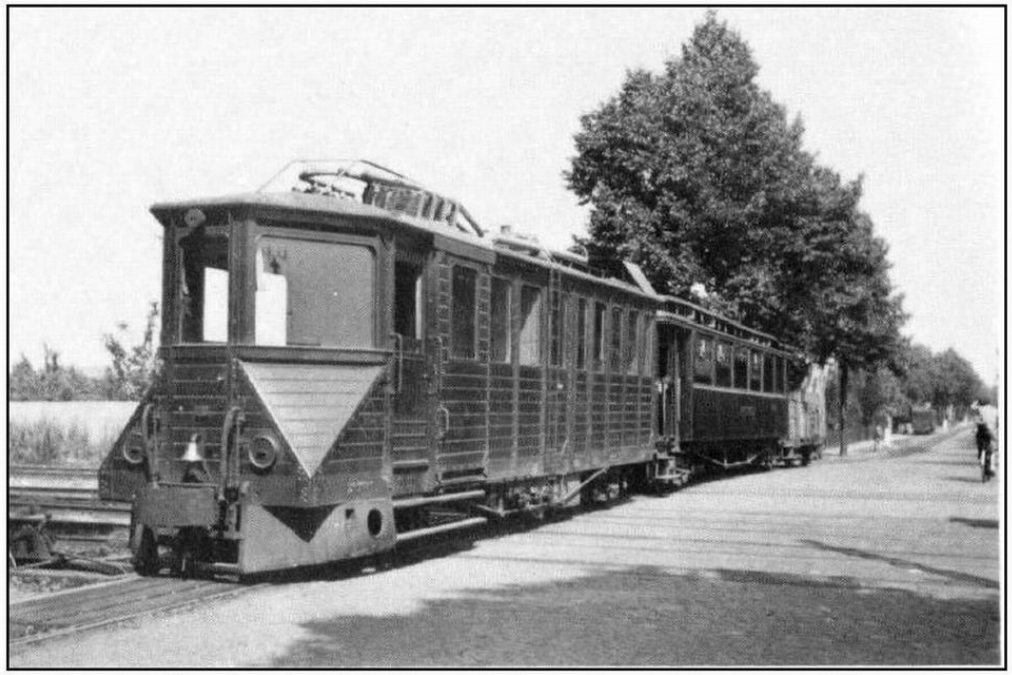

MBS Triebwagen D III mit 2 Beiwagen kreuzt im Jahre 1942 die Bahnlinie in Gennep

Van Venlo gingen ze met de trein verder naar de school in Maastricht, die als verzamelplaats was opgegeven.

Vanuit de school in Maastricht gingen ze in de nacht van 25 op 26 augustus met een personentrein naar Hooghalen in Drenthe, vijf kilometer van het kamp Westerbork. Met hun bagage moesten ze die afstand in de vroege morgen van woensdag 26 augustus te voet afleggen, onder toezicht van een paar SS -ers en de joodse Ordedienst van het kamp.

De trein stopte in Hooghalen. Vandaar moest men te voet naar kamp Westerbork, een afstand van 4-5 kilometer. Later zijn rails gelegd tot in het kamp

Transport 28 augustus 1942

Ze bleven nog geen twee dagen in Westerbork.

In de nacht van donderdag 27 op vrijdag 28 augustus werd in de barak de lijst voorgelezen van degenen, die de volgende morgen naar het oosten zouden vertrekken. Daaronder ook de zes Gennepenaren.

Er was toen nog geen treinaansluiting met het kamp Westerbork. Op die vrijdagochtend moesten ze opnieuw de vijf kilometer naar het station Hooghalen lopen. Daar stond een personentrein gereed, met daaraan gekoppeld een goederenwagon voor de bagage.

In de late namiddag van zaterdag 29 augustus stopte die trein in Cosel, 80 kilometer ten westen van Auschwitz.

Alle mannen van 15-50 jaar moesten daar uitstappen. Dat ging met veel geweld gepaard. Tot de groep van 158 mannen die uitstapten behoorden de drie mannelijke Gennepenaren, Sjuul en zijn neef Walther Andriesse en Werner Hertog.

Zij werden gedwongen op het perron te gaan liggen, gezicht naar de grond. Uit de bagagewagon werden wat koffers op het perron gesmeten, en daarna reed de trein weer verder. Tot verbijstering van de overgebleven passagiers.

De trein reed verder naar Auschwitz-Birkenau en stopte op een zijspoor naast het nieuwe kamp. Later is het spoor uitgebreid en liep de spoorlijn tot in het kamp. Dat is het beeld dat we van de film kennen, maar dat was in 1942 dus nog niet zo.

De groep werd verteld dat men naar het “badhuis” werd gebracht.

Na tweeënhalve kilometer door het kamp heen, lopend of op vrachtwagens, kwam men bij een wei met fruitbomen. Daar stonden twee barakken, een voor mannen, een voor vrouwen. Ook daar stonden weer SS’ers klaar, en gevangenen, die moesten assisteren.

Men moest zich in die barakken uitkleden en werd daarna naakt naar het zogenaamde badhuis gedreven.

Dat was een leegstaand wit boerderijtje van acht bij zeventien meter, met drie ruimtes van ongelijke grootte, waarvan de ramen waren dichtgemetseld en de muren witgeschilderd. Het diende als provisorische gaskamer totdat de grote gaskamers van Auschwitz-Birkenau gebouwd waren. Het heette “das Weisse Haus”

Daar stierven Hildegard Andriesse, 24 jaar oud, Helene Andriesse-Hes, 49 jaar, en Hedwig Bock, 52 jaar, op zondag 30 augustus 1942 in de gaskamer van Auschwitz-Birkenau. Het was zes dagen nadat zij in Gennep in de MBS-tram waren gestapt.

Intussen waren de mannen die in Cosel moesten uitstappen vanaf het stationnetje op open vrachtwagens naar het nabij gelegen doorgangskamp Sakrau gebracht. En van daaruit gingen ze naar diverse werkkampen of slavenkampen. Geen van de drie heeft de oorlog overleefd.

Waar en wanneer de jongste, de 24-jarige Walther Andriesse, is gestorven, weten we niet. Als plaats en datum van overlijden is geregistreerd: 30 april 1943 in midden-Europa.

Van Sjuul Andriesse weten we wel de plaats en datum van overlijden: 6 maart 1943 in het werkkamp Ludwigsdorf. Dat hij tot degenen behoort die in Cosel zijn uitgestapt is vreemd. Volgens de getuigenissen van overlevenden werden alleen mannen tussen 15 en 50 jaar uit de trein gehaald. Sjuul was op dat moment echter al 57 jaar. Hij gold in Gennep wel als heel sterk.

De laatste van de 3 Gennepse mannen, die in Cosel uit de trein is gehaald, was Werner Hertog.

Werner Hertog heeft twee jaar langer geleefd dan Walther en Sjuul Andriesse. Hij behoorde tot de 3000 mensen die, bijna 2,5 jaar later, op 21 januari 1945 uit het kamp Blechhammer werden geëvacueerd, om hen uit handen te houden van het oprukkende Russische leger.

Werner kwam uiteindelijk in Buchenwald terecht. Hij stierf op 29 maart 1945. Als doodsoorzaak staat op zijn kampkaart vermeld 'Magen und Darmkatthar'. Hij was 35 jaar oud. Met vele andere lijken is zijn lichaam met een vrachtwagen naar een van de grote massagraven buiten het kamp gebracht.

Wie waren er na 25 augustus 1942 nog in Gennep?

Na 25 augustus 1942 waren er nog 20 Joden in Gennep. Eline Marcus op Zonlichtheide dook namelijk onder en heeft de oorlog overleefd.

- Bertha Andriesse
- Henri Andriesse, Jülchen Andriesse-Jacobsohn, Selly Andriesse, Abraham Jacobsohn
- Samuel Andriesse, Johanna Andriesse-Jesse
- Max Bock en Reina Bock-Oppenheimer
- Bertha en Josephina Bock
- Jacob Kaufman, Henriette Kaufman-Leefsma, Nanny Kaufman
- Hedwig Kölling-Hirschberg
- Arthur van Leeuwen, Ellen van Leeuwen-Hoffmann, Anneke van Leeuwen. Simon en Jet van Leeuwen

Dat er verder onheil zat aan te komen, bleek wel uit het feit dat eind 1942 de huizen en inboedels van de Joden, die nog in Gennep waren werden geïnventariseerd. De inventarislijst van van Leeuwen is bewaard.

De deportaties op 9 april 1943

"Provinzentjudung"

Eind maart 1943 was het moment gekomen dat werd begonnen met een al eerder aangekondigde volledige verwijdering van de Joden uit de provincies. Op dinsdag 30 maart 1943 kwam de beschikking van Rauter.

Daarin werd bepaald dat Joden zich met ingang van 10 april 1943 niet meer buiten de provincies Noord- en Zuid-Holland en Utrecht mochten bevinden. Joden die zich daar bevonden moesten naar het kamp in Vught.

Voor Gennep zou dit 18 van de 20 nog aanwezige Joden betreffen.

Want, gemengd gehuwden die geen kinderen meer zouden krijgen werden uitgezonderd. Dat betrof Hedwig Kölling, want zij was met de katholieke Jozef Kölling getrouwd en was al 61 jaar.

En verder was er ook voorlopig uitstel voor Bertha Andriesse, omdat Bertha aangegeven had, dat de Jood Joseph Andriesse niet haar vader was. Het argument dat ze aanvoerde was dat zij 1,5 jaar geboren was vóór de huwelijksvoltrekking tussen de Joden Joseph Andriesse en Carolina Kaufman.

Ze zou dan dus geen vol-Jodin maar een half-Jodin zijn. In afwachting van de uitslag van een lopend onderzoek werd Bertha daarom uitstel verleend.

Bertha en Hedwig hoefden dus niet te vertrekken.

Vertrek uit Gennep

De gedwongen evacuatie naar Vught diende voor 10 april, 12:00h, te gebeuren.

Op 9 april 1943 gingen echter niet alle 18 opgeroepen personen, maar slechts 14 personen. Dat waren:

- Echtpaar Harry en Jülchen Andriesse-Jakobsohn, hun 10-jarige dochter Selly en 81-jarige Abraham Jakobsohn. (Markt 15)
- Echtpaar Max en Reina Bock-Oppenheimer (Zandstraat 6)
- Gezusters Bertha en Josephina Bock. (Houtstraat 4)
- Echtpaar Jöbke en Jet Kaufman-Leefsma met hun 12-jarige dochter Nanny. (Zandstraat 40)
- Jet van Leeuwen. (Spoorstraat 123)
- Het echtpaar Sam en Johanna Andriesse- Jesse. (Middelweg 32)

Onderduikers

Er gingen geen 18, maar slechts 14 personen, omdat 4 personen waren ondergedoken:
Arthur van Leeuwen had voor hem en Ellen van Leeuwen-Hoffmann valse persoonsbewijzen geregeld en dook via een aantal omwegen in Berlijn onder. Daarover later meer.
Hun dochtertje Anneke, toen bijna 3 jaar oud, werd afgegeven om onder te duiken en kwam uiteindelijk in Holwerd bij de familie Veringa terecht. Zij heeft de oorlog overleefd.
Simon van Leeuwen, de oom van Arthur, dook onder in Gennep zelf, op de Gennepse Hei en wel bij Gradje Vervoort.

Vertrek uit Gennep op 9 april 1943

Van het vertrek van de groep van 14 Gennepenaren zijn unieke filmbeelden gemaakt door Jan Jetten.

De opnames zijn gemaakt vanaf schuin tegenover het huis van de familie Kaufman op Zandstraat 40. Deze opname van het vertrek van Joden uit hun huis is heel bijzonder. Ze is permanent te zien in het Verzetsmuseum in Amsterdam en werd enkele keren gebruikt in documentaires over de Jodenvervolging.

De groep Gennepenaren stapte op het station in Gennep op de trein richting kamp Vught.

Bij het station hadden zich nogal wat Gennepenaren verzameld. Het verhaal gaat dat toen de trein vertrok het Genneps volkslied 'Waar de Niers langs kronkelwegen' werd gezongen door de Joden.

Pierre Verhasselt is meegereisd naar Vught. Zelf zou hij de Duitse bezetting ook niet overleven. Als verzetsman werd hij bij een razzia op 26 september 1944 gearresteerd. Op 12 maart 1945 is hij in Buchenwald overleden, twee weken voordat Werner Hertog daar overleed.

De aankomst in Vught moet voor de Gennepse families al meteen een grote schok geweest zijn. De gezinnen werden uit elkaar gehaald en men moest zijn bagage afgeven.

Al snel was het joodse gedeelte van het kamp overvol. Voor de mannen was er werk, maar niet voor de bejaarden. Deze liepen doelloos rond. De kleine kinderen liepen in de weg en er braken besmettelijke ziekten uit.

Op zaterdag 8 mei werd, om vijf uur in de ochtend, in de barakken bekend gemaakt dat die dag een transport van 1500 mensen zou vertrekken, bestaande uit bejaarden, gezinnen van meer dan drie kinderen en 211 patiënten uit het kampziekenhuis.

Barak in kamp Vught

Naar Westerbork en dan Sobibor.

Tot dit eerste transport behoorden zes van de veertien Gennepenaren: het echtpaar Max en Reina Bock, 66 en 64 jaar, de ongehuwde zusters Bertha en Josephina Bock, 67 en 63 jaar, Jet van Leeuwen, 70 jaar, en de schoonvader van Harry Andriesse, Abraham Jakobsohn, 81 jaar oud.

's Middags moesten zij zich verzamelen op de appèlplaats. Jonge mensen hielpen de ouderen en degenen die niet konden lopen werden met een kruiwagen gebracht. Er stond een koude wind en het regende. Twee uur stonden zij daar, voordat ze werden afgevoerd. De reis ging met een personentrein naar Westerbork in Drenthe.

De Gennepenaren bleven vervolgens van zondag tot dinsdagochtend in Westerbork. Zij gingen mee met het eerstvolgende transport, op dinsdag 11 mei, naar Sobibor.

Dit transport met een vee-trein telde 1446 personen, onder wie 180 kinderen en verder vooral zieken en bejaarden.

De 6 bejaarde Gennepenaren zijn direct na aankomst op 14 mei in Sobibor vermoord, na 3 helse dagen in een veewagon.

Sam en Harry Andriesse en Jöbke Kaufman werden vanuit kamp Vught tewerkgesteld aan de Moerdijk. Aan hen was beloofd dat hun vrouwen en kinderen in Vught zouden blijven, zolang zij aan de Moerdijk werkten.

Terwijl de mannen in Moerdijk tewerkgesteld waren, kregen hun families in kamp Vught echter te horen dat alle kinderen van 0 tot 16 jaar het kamp moesten verlaten.

Deze aankondiging werd op 5 juni door de barak-oudsten voorgelezen De volgende dag, zondag 6 juni, zouden alle kinderen jonger dan vier jaar met hun moeders vertrekken, en de dag daarna de andere kinderen. Een van de ouders zou hen mogen begeleiden. Consternatie alom. En de mannen waren weg.

Het vervoer naar Westerbork gebeurde met goederenwagons.

Maandag 7 juni kwam het tweede transport vanuit Vught met daarin Selly en Nanny en hun moeders aan in kamp Westerbork. Zij hoorden daar, dat ze de volgende dag, 8 juni, alweer uit Westerbork zouden vertrekken.

In die trein vanuit Westerbork zat ook Klara Koppel, de schoonmoeder van Ernst Kann. 3017 mensen werden in 46 veewagons gepropt, 65 per wagon. In elke wagon een ton met water en een ton om zich te ontlasten. Iedereen werd drie dagen later, direct na aankomst in Sobibor vermoord.

Sam Andriesse en de vaders van Nanny en Selly, Jöbke Kaufman en Harry Andriesse, kwamen eind juni vanuit hun werkkamp aan de Moerdijk terug in Vught en werden op zaterdag 3 juli samen met de vrouw van Sam, Johanna Andriesse-Jesse, per trein naar Westerbork vervoerd.

Zij gingen niet al de eerstvolgende dinsdag maar een week later op dinsdag op transport naar het oosten.

Misschien hadden Harry Andriesse en Jöbke Kaufman gehoopt om hun vrouw en dochter in Westerbork aan te treffen. En misschien hadden Sam en Johanna Andriesse gehoopt hun kinderen Walther en Hildegard in Westerbork aan te treffen. Die waren immers eind augustus 1942 naar Westerbork gebracht.

Het zou een ijdele hoop zijn geweest, want ze waren allemaal al vermoord.

In de nacht van maandag 12 op dinsdag 13 juli hoorde het resterende viertal, dat ook zij naar het oosten zouden gaan.

Alle 14 Gennepenaren van de tweede deportatie vanuit Gennep gingen dus snel vanuit Westerbork naar Sobibor.

De bejaarden vertrokken op dinsdag 11 mei, de meisjes Selly en Nanny met hun moeders op dinsdag 8 juni en de laatste 4 op dinsdag 13 juli.

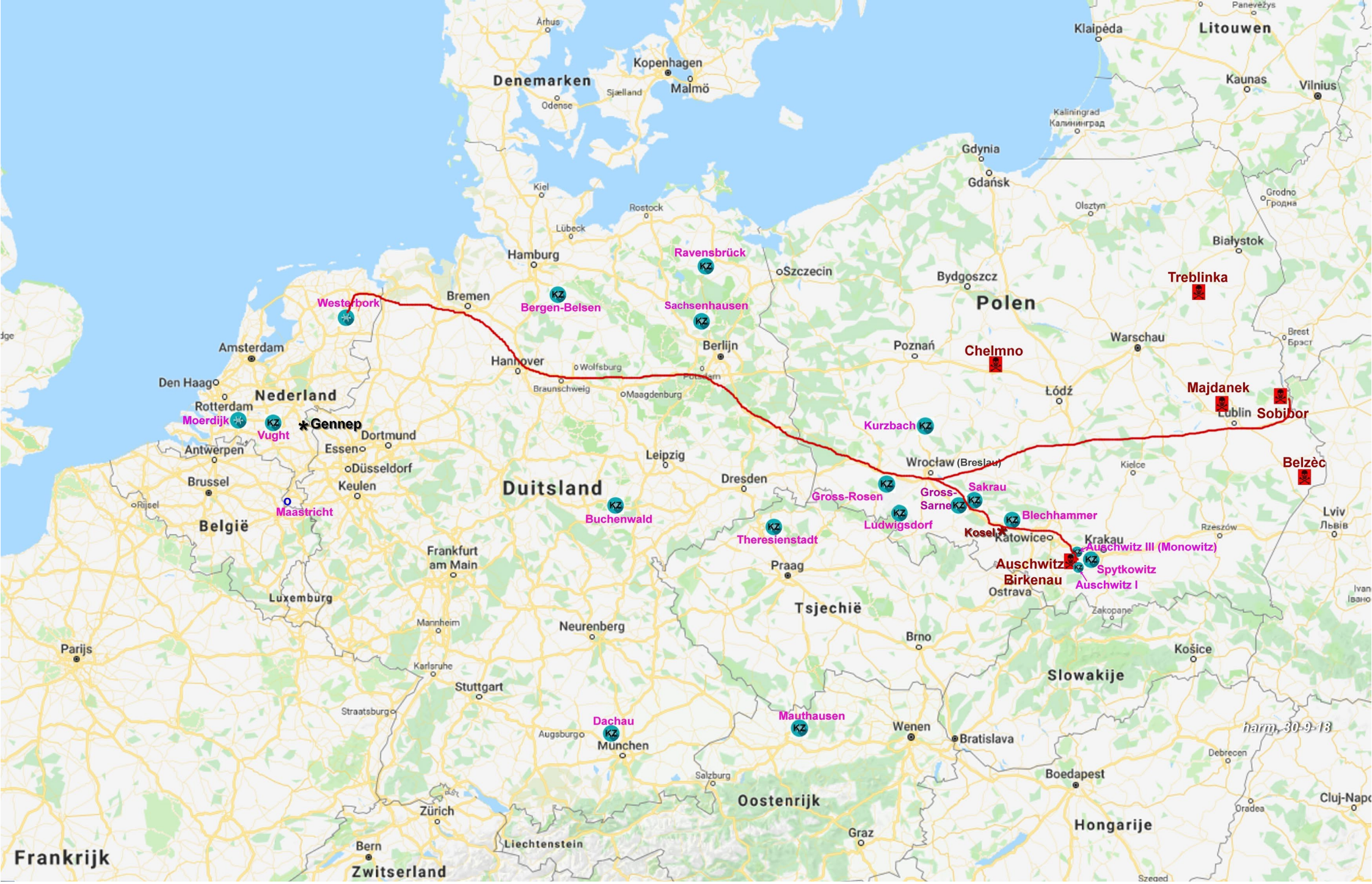

Het eerste transport van Gennepse Joden in augustus 1942 ging naar Auschwitz, de transporten van mei, juni en juli 1943 gingen naar Sobibor

Ze wisten niet waar de reis naar toe zou gaan. Ze hoopten waarschijnlijk dat ze naar een werkkamp zouden gaan, waar ze dan de rest van de oorlog zouden kunnen uitzitten.

Maar de reis voerde naar oost-Polen, naar Sobibor, één van die paar speciale vernietigingskampen, die de nazi's uit de grond hadden gestampt. Geen werkkamp, maar een dodenkamp.

Latere getuigenissen beschrijven de gruwelijke reis, die drie volle dagen duurde, als beesten gepropt in overvolle veewagons en zonder sanitaire voorzieningen en zonder voedsel.

Na een lange, lange treinreis, arriveerden de transporten in Sobibor.

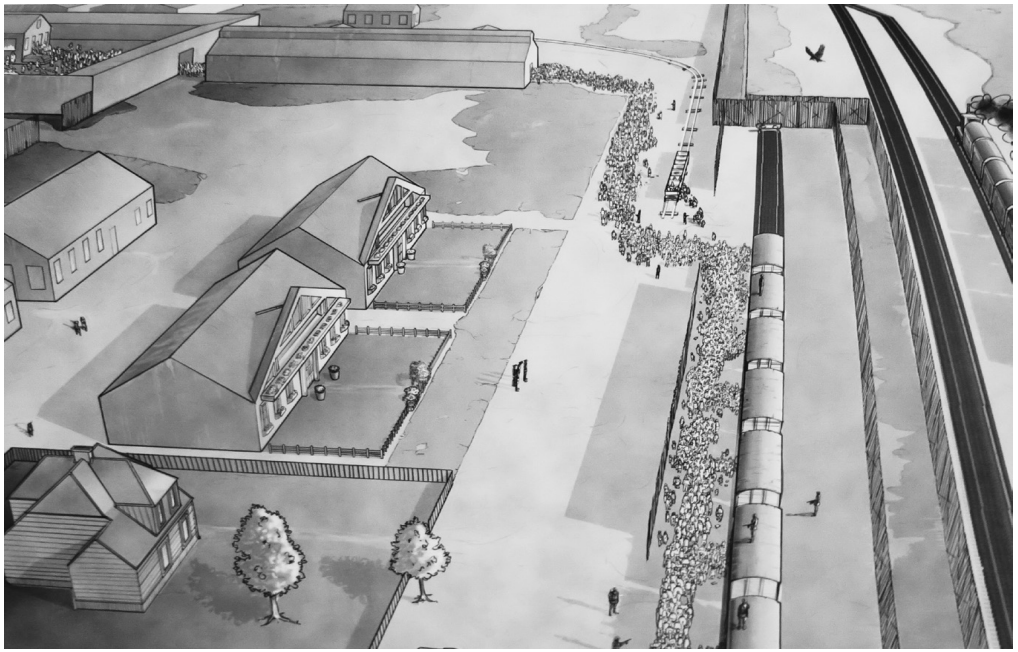

Aankomst in Sobibor. Op de achtergrond de barak waar de bagage moest worden afgegeven. Linksboven: daarna de barakken waar men zich moest uitkleden (Uit Ton Roozeboom, "De Nazi Moord Fabrieken")

In Sobibor werden ze uit de wagons gegooid, murw van de reis.

In Sobibor

Na de barak, waar men de bagage moest afgeven, gingen mannen en vrouwen gescheiden naar een plaats waar ze zich moesten uitkleden. Zogenaamd om te douchen. Bij het scheiden wisten ze niet dat het de laatste keer was dat ze elkaar zouden zien.

Degenen die zich hadden uitgekleed, werden een drie meter breed en 200 meter lang pad opgedreven, ook wel '*Himmelfahrtstrasse*' genoemd. De mannen en vrouwen gingen in aparte groepen. Aan het einde was een gebouw zichtbaar, dat als "badhuis" zou dienen. Voordat ze dat ingingen moesten de vrouwen eerst naar een barak, die opzij stond. Daar werden de haren van de vrouwen afgeknipt, want die konden nog gebruikt worden.

Op de deur van het gebouw waarin de gaskamers zich bevonden stond '*Bade- und Inhalationsraüme'* en op het eerste gezicht leek het daar ook op. Nadat men een trapje op was gegaan, kwam men in een gang waarop aan weerzijden vier vertrekken uitkwamen. Die hadden ieder een ingang om naar binnen te gaan en aan de andere kant, in de buitenmuur van het gebouw, ook een deur.

Aan het einde van de gang was een machinekamer.

Nadat de deuren waren gesloten werd de dieselmotor aangezet en gingen uitlaatgassen naar de kamers. Het gebouw had acht gasdichte kamers met een oppervlakte van in totaal 216m2. Daarin werden tot 1300 personen tegelijkertijd vergast.

Na 20 minuten werden de buitendeuren open gezet en de lijken uit de gaskamers getrokken, op lorries gegooid en naar de verbrandingsplek gebracht. Daar werden ze in de open lucht verbrand. Maar eerst werden nog de gouden kiezen getrokken.

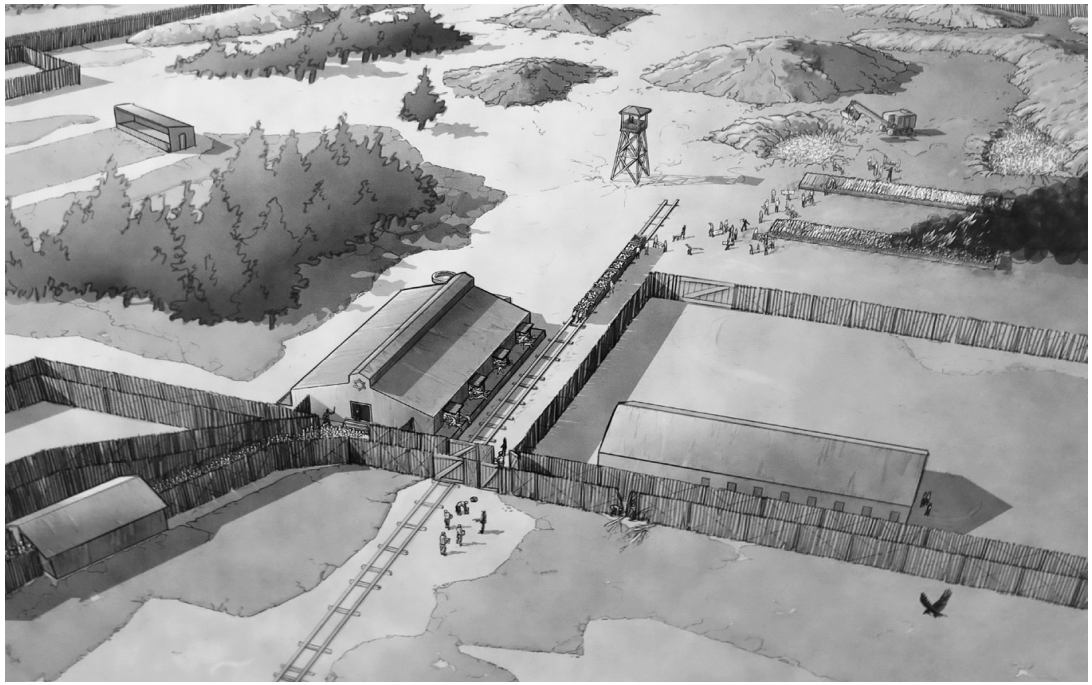

Linksonder de barak waar de haren van de vrouwen worden afgeknipt. Na de "knipbarak" vervolgt het pad naar de gaskamer met een gang met links en rechts vier kamers. Rechts daarnaast het smalspoor naar de verbrandingsplaats. (Uit Ton Roozeboom, "De Nazi Moord Fabrieken")

Bij vrij recente opgravingen heeft men de fundamenten van de gaskamers terug gevonden en er zijn ook tenminste 17 grote kuilen met asresten gevonden.

In Sobibor heeft Toon van Kalmthout in 2003 het gedenkteken links geplaatst voor het meisje dat hij zich van in de MBS tram herinnerde

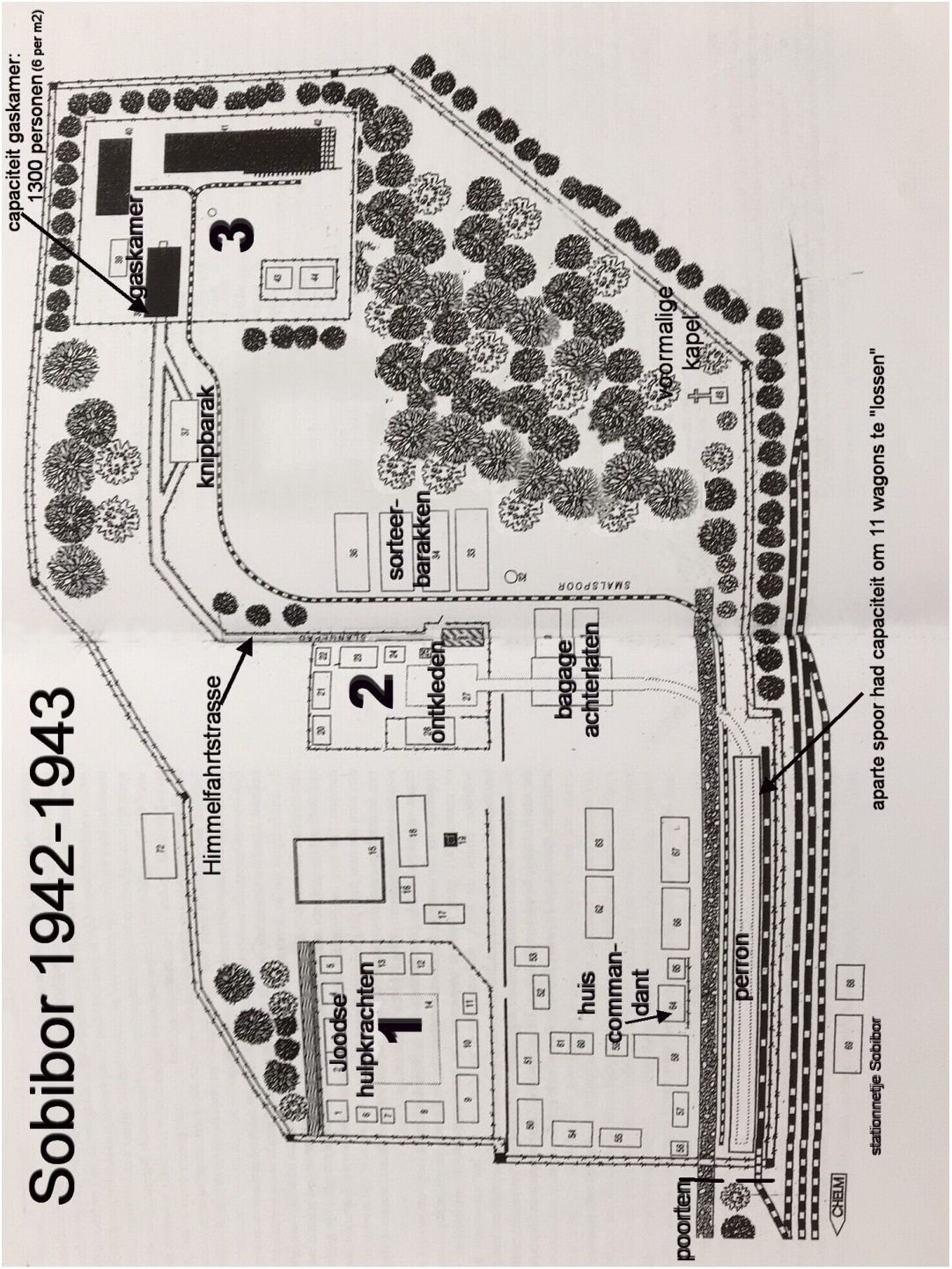

Wat gebeurde met de in Gennep overgebleven Joden?

- Bertha Andriesse was tot half-Jood verklaard en daarmee veilig.
- Hedwig Kölling-Hirschberg was gemengd getrouwd, kreeg geen kinderen meer en was daarom veilig.
- Simon van Leeuwen zat ondergedoken op de Gennepse Hei.
- Anneke van Leeuwen zat als peuter ondergedoken in Holwerd
- En Arthur van Leeuwen en zijn vrouw Ellen Hoffmann, waren in Berlijn ondergedoken.

Simon van Leeuwen heeft de oorlog overleefd, alhoewel hij altijd bang moest zijn voor ontdekking en zeker toen Gennep werd geëvacueerd. Tenslotte is hij met een vals identiteitsbewijs onder de naam “Piet Gijssens” mee geëvacueerd bij de evacuatie van Mariaoord eind 1944.

HANDTEEKENING VAN GERECHTIGDE:
P.G. Gijssens.

NR. G 41 / № 349666
Geslnm. a. Gijssens
Voorn. b. Petrus Gerardus
Geboren op 2 Januari 1882
gem. Roermond L
land
Nation. NEDERLANDER
Gehuwd met
Gesch. op
Overl.
Beroep landbouwer
Uitgereikt op: 27 Juni 1941
in Gemeente: 'S-GRAVENHAGE
De Burgemeester: Aangewezen Ambt.:

Vals persoonsbewijs van Simon van Leeuwen

Bertha Andriesse heeft de oorlog overleefd en is met de rest van de Gennepse bevolking midden oktober 1944 geëvacueerd.

De peuter **Anneke van Leeuwen** heeft de oorlog in Holwerd overleefd.

Hedwig Kölling-Hirschberg had als Jodin te maken met strenge regels. Die regels werden haar fataal, want ze was ’s avonds na 8 uur op straat, terwijl zij dat als Jodin niet mocht zijn.

Familie Kölling zomer 1943. Links Hedwig en Josef, in het midden Bernd en Hilde, rechts Ursula en Gisela

Zij werd door de Gennepse politie gearresteerd en naar de politiegevangenis in Scheveningen (*het ‘Oranjehotel’*) gebracht. Ook haar (katholieke) man Josef Kölling werd gearresteerd en werd ook naar Scheveningen gebracht. Daar bleven ze een maand gevangen. Ze werden op 8 oktober 1943 overgebracht naar de politiegevangenis in Dortmund.

Het echtpaar Hedwig en Jozef Kölling bleef de winter in Dortmund in de gevangenis. Er werd druk uitgeoefend op Josef om te scheiden, maar dat weigerde hij. Hij werd vervolgens op 8 februari 1944 als 58-jarige naar het concentratiekamp Dachau gebracht. In april 1945 werd hij bevrijd, maar mocht niet naar Nederland terugkeren omdat hij een Duits paspoort had en dus volgens Nederland Duits was!

Hedwig Kölling-Hirschberg werd op 17 april 1944 naar Auschwitz gestuurd, kort voor haar 62ste verjaardag. Zij is daar drie maanden gebleven en op 17 juli 1944 om 6.10 uur in de Kazernestrasse overleden. (Auschwitz I).

Arthur van Leeuwen en zijn vrouw **Ellen Hoffmann** doken zoals gezegd onder in Berlijn bij de zus van Ellen, Hannie.

Zij gaven zich daar met valse papieren uit als niet-Joden, maar wel met hun echte namen en zelfs met hun echte adres, Spoorstraat 123 in Gennep.

Arthur en Ellen in gelukkiger tijden in de Spoorstraat in Gennep ter hoogte van hun huis tegenover het terrein wat na de oorlog het Wilhelminaplein werd.

Arthur meldde zich in Berlijn bij het Arbeidsbureau, want hij moest natuurlijk werk hebben. Vanaf 29 april 1943 was hij als elektromonteur werkzaam bij de firma Warmte, een Nederlands bedrijf met filialen in Amsterdam en Kiev.

Op 29 september 1943 meldde hij zich vervolgens als vrachtwagenchauffeur bij de Organisatie Todt. Hij verplichtte zich hier voorlopig te blijven werken. Zo verborg hij zich op een plaats, waar dat het minst verwacht werd, in het hol van de leeuw.

Arthur als chauffeur in Oekraïne

Toen Arthur uit Berlijn vertrokken was, bestond er korte tijd briefcontact tussen Arthur en Ellen. De laatste brief is van 11 juni 1943. In Charkow hoorde Arthur dat ene Ellen Löwen-Hoffmann door de Gestapo was gearresteerd. Ellen en Hannie waren door een boven hen wonende buurvrouw aan de Gestapo verraden en werden op 7 juni 1943 gearresteerd.

Hannie, die als half-Jodin gold, kwam in de gevangenis, daarna in het kamp Ravensbrück en overleefde. Op 17 juni 1943 werd Ellen van Berlijn naar Theresienstadt gedeporteerd. In Theresienstadt is zij toen zestien maanden geweest.

Begin september 1944 kwam Lore Kann, de dochter van Ernst Kann, vanuit Westerbork ook in Theresienstadt aan. Ellen en Lore scheelden vier jaar in leeftijd en kenden elkaar nog uit Goch en later uit Gennep.

In oktober 1944 moest Ellen naar Auschwitz. Lore Kann bracht haar naar de trein. Het transport bestond uit 1500 mensen. Van hen werden bij aankomst in Auschwitz 157 vrouwen in het doorgangskamp opgenomen, in afwachting van het doorsturen naar een werkkamp. Ellen hoorde bij die groep van 157 vrouwen.

Op 29 oktober vertrok zij met 1000 andere vrouwen naar Gross Rosen. Ze kregen daar de nummers 79501-80500. Gross Rosen lag 200 kilometer ten westen van Auschwitz, 50 kilometer boven Breslau. In Gross Rosen bleek dat deze groep voor het werkkamp voor vrouwen Kurzbach (thans Bukolowe) was bestemd.

Toen de Russen naderden moesten de vrouwen te voet terug naar Gross Rosen. De overgeblevenen bleven twee weken in het overvolle Gross Rosen. In die periode is Werner Hertog daar ook terecht gekomen. Maar hij bleef maar enkele dagen in deze hel.

De vrouwen vertrokken in open veewagens naar Bergen Belsen. Daar is Ellen niet aangekomen. Waar en wanneer ze is gestorven is onbekend.

Arthur kwam uiteindelijk via allerlei omwegen in Nederland terug. Op 24 mei 1945 was hij terug in Gennep. En daar begon de zoektocht naar Ellen en naar zijn dochter Anneke. Ellen heeft hij niet terug gevonden, Anneke wel.

Op 30 juli 1945 stuurde de voorzitter van de voogdijcommissie voor oorlogspleegkinderen Arthur van Leeuwen het volgende bericht:

"Wij machtigen hiermee den Heer Arthur de Leeuw, Spoorstraat, Gennep (L) zijn dochtertje, Anneke de Leeuw, bij ons Bureau ingeschreven als oorlogspleegkind, weer tot zich te nemen, indien hij dit wenscht".

Arthur werd toen met zijn dochter herenigd.

Arthur (midden) met Bertha Andriesse (rechts), beide overlevenden in hotel van Bergen jaren 60 in Gennep

De lotgevallen van de joodse families die vóór de eerste deportatie van augustus 1942 uit Gennep verhuisd waren

De familie Spiegel

De oom van Fritz, Adolf Spiegel, was doodsbang voor de nazi's en vluchtte nog op 10 mei op de fiets weg uit Gennep.

De grootvader van Fritz en vader van Adolf, Louis Spiegel, overleed 2 maanden later in Gennep in juni 1940 en ligt op het joodse kerkhof in Gennep begraven. Nichtje Alice werd in de zomer van 1940 ziek en werd naar een ziekenhuis in Amsterdam gebracht. Zij overleed in juli in Amsterdam.

Fritz en zijn zusje Edith verlieten toen Gennep en gingen naar een andere oom van hen in Dinxperlo.

In 1943 moesten ook zij naar Vught en vandaar naar Westerbork waar ze geruime tijd verbleven. Uiteindelijk werden ze toch naar Bergen-Belsen gedeporteerd.

Zij overleefden 15 maanden concentratiekamp en daarmee de oorlog, net als hun oom Adolf, hun tante Marta en nichtje Margot. Zij werden later met hun moeder herenigd en emigreerden naar Chili.

De Holocaust heeft hen voor het leven getekend, maar geen van hen heeft het leven gelaten door de Holocaust.

Na de oorlog werd Fritz Spiegel (links) herhaaldelijk geïnterviewd over zijn ervaringen en vertelt hij ook uitgebreid over wat in Gennep gebeurde.

De joodse industriëlen Kann, David en Jordan

Ernst Kann, Paul David en Karl Jordan waren joodse industriëlen die in Gennep 2 tricotage bedrijven hadden, Kann & Co (van Kann en David) en DaCo (van David en Jordan). Het waren, samen met de Gennepermolen en de papierfabriek de grootste werkgevers in Gennep. De bedrijven stonden achter aan de Duinweg, die later hernoemd werd tot Burgemeester Woltersstraat.

Luchtfoto eind 1944 van beide joodse fabrieken

Paul David woonde met zijn vrouw Ilse, zoon Norman en schoonmoeder Rika Haas op Zandstraat 25, een door hem gebouwd monumentaal huis rechts naast het postkantoor. Karl Jordan woonde met zijn vrouw Irmgard en schoonmoeder Bertha Blumenthal gehuurd op Emmastraat 18. Ernst Kann woonde met zijn vrouw Hedwig, zijn dochters Lore en Rosemarie en schoonmoeder Klara Koppel op Heijenseweg 86.

Al in 1940 raakten zij hun bedrijven kwijt en verhuisden de families naar het westen van het land, de familie David naar Bussum, de familie Jordan naar Hilversum en de familie Kann naar Naarden. Kann & Co werd toen LTC, Daco werd toen Gentricot.

Vooroorlogse foto van Kann & Co (later LTC)

Familie Jordan

Karl Jordan en zijn vrouw Irmgard, evenals zijn vader en moeder en zijn schoonmoeder Bertha Blumenthal kwamen al in 1942 in Westerbork en zouden daar tot 1944 blijven.

Hun vroegere hulp in de huishouding in Gennep, Riek Achterberg-Roosenboom stuurde hen vanuit Gennep pakjes met spullen die zij bij Dorrestein in de Niersstraat haalde.

18 januari 1944 werden de ouders van Karl net als zijn schoonmoeder Bertha Blumenthal vanuit Westerbork gedeporteerd naar Theresienstadt. Op 4 september 1944 werden ook Karl en Irmgard naar Theresienstadt gedeporteerd.

Karl Jordan werd al na 3 weken, 29 september 1944, vanuit Theresienstadt gedeporteerd naar Auschwitz. Daar is hij niet vergast, maar doorgestuurd naar Dachau.

Op 30 december 1944 stierf hij in een ‘Ausenlager’ van Dachau in Kaufering.

Irmgard Jordan ging op 6 oktober 1944 naar Auschwitz, haar moeder Bertha Blumenthal drie dagen later. Beiden werden onmiddellijk vergast.

De vader en moeder van Karl Jordan overleefden de kampen. In een brief aan Riek Achterberg, die deze tot de dag van vandaag bewaard heeft, bedankt de vader van Karl Jordan Riek voor haar goede zorgen, maar verhaalt ook het trieste lot van het gezin Jordan.

Alle 3 oud-Gennepenaren zijn slachtoffer geworden van de Holocaust.

Familie David

Paul en Ilse David zijn in 1943 in Amsterdam opgepakt en overgebracht naar de Hollandsche Schouwburg, de verzamelplaats van waaruit de gearresteerde Amsterdamse Joden naar Westerbork gingen.

Zij hebben daaruit zien te ontkomen en zijn toen met valse legitimatiebewijzen in Bussum ondergedoken. Onder de naam Van Zanten sloot David zich bij het verzet aan.

Paul, Ilse en hun zoon Norman hebben de oorlog overleefd. Ook Ilses moeder heeft de oorlog overleefd. Zij stierf in 1946 in Bussum.

Familie Kann

De familie Kann ging in april 1941 vanuit Zandvoort naar Naarden. Schoonmoeder Klara Koppel-Leijser heeft nog een tijd bij haar naar zoon Max Koppel in Helmond gewoond. Dat gezin kreeg eind augustus 1942 een oproep voor 'werkverruiming in Duitsland" en werd op 1 september 1942 naar Auschwitz gedeporteerd. Klara ging toen weer naar de familie Kann.

Eind april 1943 moesten alle Joden uit Naarden naar Vught. Maar de familie Kann besloot in tegenstelling tot veel anderen om onder te duiken en had daarvoor waarschijnlijk ook voldoende relaties en geld.

Voor schoonmoeder Klara Koppel-Leijser bleek dat te moeilijk en eind mei 1943 heeft de familie haar naar Westerbork laten gaan in de hoop, dat ze daar beter verzorgd kon worden. Maar 8 juni 1943 is ze naar Sobibor gedeporteerd, 82 jaar oud. Dat was het transport waarmee ook de kinderen uit Vught, waaronder Gennepse Selly en Nanny, met hun moeders naar Sobibor gingen.

Ernst Kann, zijn vrouw en twee dochters hebben overleefd. Maar voor de oudste dochter Lore (geb. 1923) was dat ternauwernood. Zij werd in juni 1944 opgepakt toen ze levensmiddelen aan andere ondergedoken Joden verdeelde. Ze kwam in Westerbork in de strafbarak, maar mocht daar na enige tijd weer uit, door bemiddeling van een van de twee voorzitters van de Joodse Raad, de industrieel Asscher.

Familiefoto in 1931. Lore staat links

Op 3 september 1944 stond ze weer op de transportlijst naar Auschwitz. Dat is het transport vanuit Westerbork waarmee ook Anne Frank is gedeporteerd. Opnieuw wist Asscher te bereiken, dat zij van de lijst afkwam. Zij werd op 4 september tegelijk met het echtpaar Jordan naar Theresienstadt gedeporteerd.

Daar waren de overlevingskansen groter. Hier werd zij in mei 1945 bevrijd, net als de ouders van Karl Jordan. Zij is in januari 2017, 93 jaar oud, in een bejaardentehuis in Soest overleden.

Alleen Klara Koppel-Leijser, de schoonmoeder van Kann is in de Holocaust gestorven.

De lotgevallen van de familie Sajet

In juni 1939 benoemde de Israëlitische gemeente van Gennep de 49-jarige Levie Sajet tot leraar. Hij was op dat moment tweede voorzanger in Leeuwarden. Hij kwam uit een Amsterdams politiek progressief gezin. Hij bleef met zijn vrouw Grietje Sajet-Weiniger en hun zoon Benedict Hirschel (Benny) tot 1941 in Gennep. Toen werd Levie in Valkenburg benoemd.

Ook een Israëlitische kerk is er te Gennep: men ziet die op onze foto links van de pomp, achtergrond.

Op de achtergrond (midden) de synagoge van Gennep, aan de Kerkstraat (in 2020 heet deze straat Torenstraat)

Hij woonde in Gennep op de Groene Kruisstraat 24.

Op 10 en 11 november1942 vonden in een aantal Limburgse gemeenten (overigens niet in Gennep) arrestaties plaats in verband met 'werkverruiming' in Duitsland. In de late namiddag van 10 november kreeg de politie in Valkenburg opdracht van de Sicherheitspolizei om een aantal met name genoemde Joden in hun huizen te arresteren en over te brengen naar Westerbork.

Uiteindelijk werden zeven personen op woensdag 11 november op transport naar Westerbork gesteld. Daaronder was de familie Sajet, die in juni 1941 vanuit Gennep naar Valkenburg was verhuisd.

Al op maandag 16 november 1942 zaten zij in de trein naar Auschwitz. Levie en Grietje werden meteen vergast. Zoon Benny, 16 jaar oud, moest in Cosel uitstappen en kwam in de werkkampen terecht.

Als zijn overlijdensdatum geldt 31 maart 1944, ergens in Midden-Europa. Dit zou kunnen betekenen dat hij op 1 april 1944 niet in het nabijgelegen Blechhammer is geregistreerd en dat hij ergens in de voorafgaande periode is omgekomen. Zijn zus Sara werkte overigens als verpleegster in De Joodsche Invalide in Amsterdam (die op 3 maart 1943 is ontruimd). Zij ging mee met het transport van 18 mei 1943 naar Sobibor en is toen meteen vergast.

Geen van de familie Sajet heeft de Holocaust overleefd.

Hans Andriesse

Ook Hans Andriesse heeft de oorlog niet overleefd. Hij werd vanuit Amsterdam gedeporteerd.

Onderstaande plattegrond van Gennep komt uit de gemeentelijke almanak van 1939

Op 5 mei 1945 hadden de volgende Joden de Holocaust overleefd:

1. ~~**Hedwig Hirschberg, Nijmeegseweg 34,**~~ gehuwd met de niet-Jood Josef Kölling, moeder van de half-Jood **Bernd Kölling** en **Harriet Bouman-Kölling**

2. ~~**Familie Andriesse, Markt 14, bestaande uit Henri, echtgenote Jülchen, dochter Selly en (schoon)vader Abraham Jakobsohn**~~

3. ~~**Werner Hertog, Markt (Hotel de Kroon)**~~

4. **Bertha Andriesse**, Markt 10

5. ~~**Gezusters Bock, Houtstraat 4, Bertha, Josephina en Hedwig**~~

6. ~~**Familie Bock, Zandstraat 6, bestaande uit Max en echtgenote Reina**~~

7. ~~**Familie Kaufman, Zandstraat 40, bestaande uit Jacob, echtgenote Henriette en dochter Nanny**~~

8. Familie David, Zandstraat 25, bestaande uit **Paul**, echtgenote **Ilse**, zoon **Norman** en (schoon)moeder **Rika Haas**

9. ~~**Familie Andriesse, Brugstraat 16, bestaande uit Sjuul, echtgenote Helene en zoon Hans.**~~

10. Familie van Leeuwen, Spoorstraat 123, ~~**bestaande uit Clazina**~~, **zoon Simon**~~**, dochter Jet,**~~ kleinzoon **Arthur**, ~~**diens echtgenote Ellen**~~ en achterkleindochter **Anneke** (geb. na de capitulatie)

11. Familie Spiegel, Spoorstraat 127, bestaande uit **Adolf**, echtgenote **Marta**, dochters **Margot** ~~**en Alice**~~, (~~**schoon)vader Louis**~~, nicht **Edith** en neef **Fritz**

12. ~~**Familie Jordan, Emmastraat, bestaande uit Karl, echtgenote Irmgard en (schoon)moeder Bertha Blumenthal**~~

13. ~~**Familie Andriesse, Middelweg 6, bestaande uit Sam, echtgenote Johanna, dochter Hildegard en zoon Walther**~~

14. ~~**Familie Sajet, Groenkruisstraat 24, bestaande uit Levie, echtgenote Grietje en zoon Benny**~~

15. Familie Kann, Heijenseweg 86, bestaande uit **Ernst**, echtgenote **Hedwig**, dochters **Lore en Rosemarie**, ~~**(schoon)moeder Klara Koppel**~~

16. **Eline Marcus**, Heijenseweg, Zonlichtheide

~~**Dubbel doorgehaald in rood**~~: vermoord door de nazi's

~~**Dubbel doorgehaald in zwart:**~~ gestorven in de periode 10 mei 1940-5 mei 1945 maar niet vanwege de Holocaust/nazi's

Van de 53 Joden woonachtig in Gennep op 10 mei 1940,

- Werden Bernd en Harriet Kölling als half-Jood beschouwd
- Werd Bertha Andriesse in 1943 ook als half-Jood beschouwd.
- Zijn 3 Joden in NL overleden tijdens de periode 1940-1945
- Van de 47 overgeblevenen, werden 30 Joden in de Holocaust vermoord. 22 werden vanuit Gennep gedeporteerd, 8 vanuit elders.
- Van de 47 Joden die door de nazi's als vol-Jood werden beschouwd, overleefden dus 17 Joden de oorlog. Slechts 3 daarvan woonden na 1945 nog in Gennep. (Arthur, Simon en Anneke van Leeuwen).

Herdenkingen en Struikelstenen

Oorlogsmonument De Barmhartige Samaritaan

In 1953 is een herdenkingsmonument geplaatst bij de Niersbrug voor alle slachtoffers van WOII en dus ook voor de joodse slachtoffers. In die tijd werden de joodse slachtoffers niet onderscheiden van de andere oorlogsslachtoffers. Het monument werd onthuld op 20 juni 1953.

Het monument, “de Barmhartige Samaritaan”, was een initiatief vanuit de burgerij en in eerste instantie bedoeld voor het verzet. Later werd dit uitgebreid tot een monument voor alle 53 Gennepse slachtoffers van WOII en later ook voor de 2 Gennepse slachtoffers van de politionele acties in Indonesië. Het monument, een beeld van kunstenaar Jacques Maris, kwam tot stand met giften uit het verenigingsleven en van de bevolking. De sokkel werd bekostigd door de gemeente.

Anneke van Leeuwen bij de onthulling van het monument, waarmee ook haar moeder Ellen Hoffmann werd herdacht

De Joden van Gennep

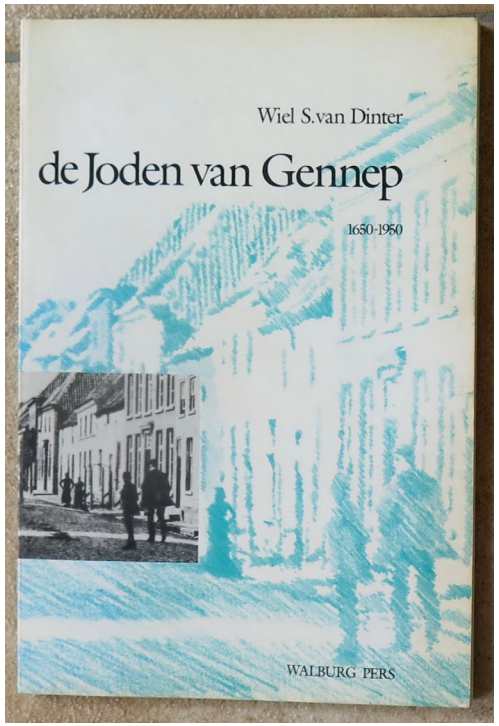

In 1990 werd het boek ‘de Joden van Gennep, 1650-1950’ uitgebracht. Het boek, geschreven door Wiel van Dinter, beschrijft de joodse Gennepenaren door de eeuwen heen.

Aanleiding voor het schrijven van het boek waren de gebeurtenissen in WO II en hoe mensen slachtoffer kunnen worden van intolerantie.

Ellen Hoffmannplein

Na de bouw van een nieuw gemeentekantoor en een nieuwe bibliotheek was een plein ontstaan tussen beide gebouwen. Dat plein moest een naam krijgen.

Er is toen gekozen om dat plein het Ellen Hoffmannplein te noemen naar een van de Gennepse slachtoffers van de Holocaust.

Toespraak waarnemend opperrabbijn Jacobs

Op 12 februari 1995 werd het naambord onthuld door Anneke van Leeuwen, de dochter van Ellen Hoffmann.

De waarnemend opperrabbijn van het interprovinciaal ressort, Binyomin Jacobs, waar Gennep nu onder viel, hield een korte overweging namens het Israëlitisch kerkgenootschap.

Struikelstenen in Gennep

Het Struikelstenen project ofwel “Stolpersteine-project” is een project van de Duitse kunstenaar Gunter Demnig. Demnig brengt gedenktekens aan in de straat voor de vroegere woonhuizen van mensen, die door de nazi’s verdreven, gedeporteerd en/of vermoord zijn. Op de stenen van circa 10 bij 10 cm is een messing plaatje aangebracht met daarin gestanst de naam, geboortedatum, deportatiedatum en datum en plaats van overlijden van de betreffende persoon.

De eerste steen werd in 1992 door Demnig geplaatst in Keulen. In 2007 is in Borne in Zuid-Limburg de eerste struikelsteen in Nederland geplaatst.

Begin 2018 had Gunter Demnig al meer dan 65000 struikelstenen geplaatst in 1300 gemeenten en steden in 22 landen.

Op 27 juni 2016 is in de gemeenteraad van Gennep een motie aangenomen om een plaatsing van struikelstenen in Gennep te steunen.

Daarop heeft de Gennepse stichting Monarch het initiatief genomen om ook in Gennep struikelstenen te doen plaatsen voor de Gennepse Joden.

Met financiële steun van de gemeente Gennep, van de provincie Limburg, maar vooral ook met de financiële steun van 31 individuele sponsors is het project uitgevoerd.

Op 21 april 2018 zijn 22 struikelstenen geplaatst voor de Gennepse Joden, die vanuit Gennep gedeporteerd of omgekomen zijn, opdat wij ze niet vergeten.

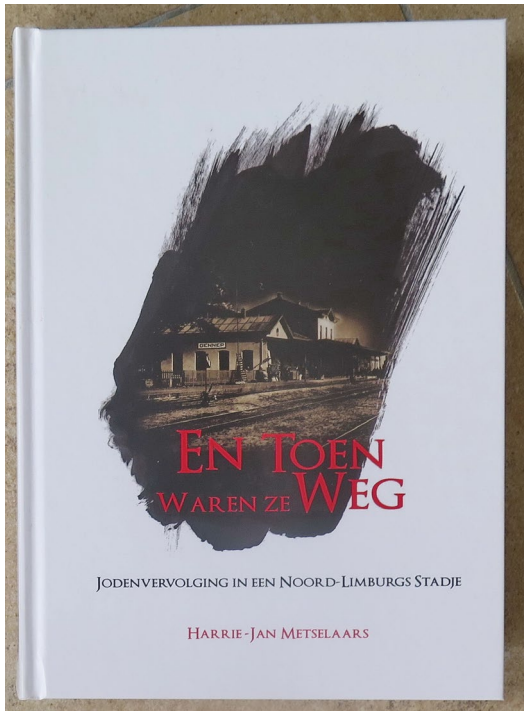

Er is een boek uitgebracht met de titel ‘en toen waren ze weg’, waarvoor Harrie-Jan Metselaars als schrijver is aangezocht. Het boek in een oplage van 650 stuks was binnen een paar dagen uitverkocht.

Daarnaast zijn op 2 verschillende momenten lezingen gehouden, beide keren door Herman van Rens, auteur van ‘Vervolgd in Limburg’ en door Harrie-Jan Metselaars.

Struikelstenen in Gennep op 21 april 2018

Gunter Demnig toont de messing plaat op de struikelsteen

De Gennepse harmonie bracht een muzikaal eerbetoon

De steenlegging bij het huis van Kaufman was gekozen als officieel moment met toespraken van onder andere de burgemeester

Op de plaats van Spoorstraat 123 reikt een nazaat van de familie van Leeuwen de struikelstenen aan

1934 versus 2018

De Gennepse joodse meisjes

Anneke van Leeuwen. Werd ter onderduik meegegeven toen ze nog geen 3 jaar was. Overleefde de Holocaust

Selly Andriesse. Werd in Sobibor vermoord op 10-jarige leeftijd

Nanny Kaufman (rechts). Werd op 13-jarige leeftijd vermoord in Sobibor

Dit boekje is een uitgave van de stichting Monarch en is mede mogelijk gemaakt met een financiële bijdrage van de gemeente Gennep.

Samenstelling: Harm Teunissen

Bronvermelding:
Dit boekje is geheel gebaseerd op 'En toen waren ze weg. Jodenvervolging in een Noord-Limburgs stadje', auteur Harrie-Jan Metselaars, uitgegeven door de Stichting Monarch in het kader van de plaatsing van 22 struikelstenen in Gennep in 2018. Voor het schrijven daarvan is onderzoek gedaan in een groot aantal archieven van overheidsinstanties en particulieren, zowel in Gennep als daarbuiten, en in bestaande literatuur. Het boek bevat lijsten van het gebruikte materiaal en een verantwoording van dat gebruik.

Op 9 april 1943 verlaat de familie Kaufman voor de laatste keer hun huis op Zandstraat 40

STICHTING MONARCH

Monumenten , Architectuur, Archeologie en Cultuurhistorie